דף מ"ח

משנה

ספק מה ילדה אשתו לעניין חמשה סלעים

מי שלא בכרה אשתו, וילדה שני זכרים נותן חמישה סלעים לכהן. מת אחד מהן בתוך שלשים יום האב פטור, מפני שיכול לומר שהבכור מת. מת האב והבנים קיימים, רבי מאיר אומר, אם נתנו עד שלא חלקו נתנו, ואם לאו פטורין. רבי יהודה אומר, נכסי האב נתחייבו לכהן כבעל חוב וחייבים לפרוע בין שניהם. אם ילדה זכר ונקבה, אין לכהן כלום, מפני שיאמר לו שהנקבה יצאה ראשון, המוציא מחבירו עליו הראיה ויד כהן על התחתונה.

גמרא

ר' ירמיה א' ז"א ב' יוסף ב"ש שלק' שדה בשות' בע"ח טורף מהם

שואלת הגמרא, אם האב מת לאחר שלשים יום, מדוע רבי מאיר אמר שאם חלקו בנכסים פטורים, הרי נכסי האב נשתעבדו[555]? ואם האב מת בתוך שלשים יום, מדוע אם חלקו יכולים לדחות את הכהן, גם כשלא חלקו כל אחד ידחה את הכהן ויאמר שאחיו הוא הבכור[556]? אמר רבי ירמיה, זאת אומרת, שני יוסף בן שמעון שהיו בעיר אחת ולקחו שדה בשותפות, בעל חוב טורף מהם את חציה. מפני שיאמר לכל אחד מהם אם אתה חייב לי אני לוקח את חלקך, ואם חברך חייב לי אני לוקח את חלקו!. וכאן הכהן גובה חמישה סלעים מהנכסים, ואומר: אם אתה הבכור אני נוטל מחלקך, ואם אחיך הבכור אני נוטל מחלקו, ותתפשרו בין שניכם.

א"א לתבוע מערב לפני שיתבע מהלוה

שאל רבא, הרי נכסיו של אדם הם ערבים בו, האם יש דבר שאי אפשר לתבוע אותו מן הלוה ויכול לתבוע את הערב? וכמו ששנינו במשנה, המלוה את חבירו על ידי ערב, לא יתבע מן הערב תחלה, אלא יתבע מהלוה ואם אין לו יתבע מן הערב? אלא אמר רבא, לעולם שמת האב לאחר ל' יום, ואם יש נכסים

555 מפני שעכשיו סוברים שהאחים שחלקו יורשים הם ומלוה על פה גובה מן היורשים. או שסוברים שמלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר אבל במסקנא נאמר שחולקים בדבר זה. תוס'.

556 ואין לומר שטורף נכסים משום אביהם שהרי האב לא נתחייב כלום אלא טורפם בשביל הבנים ומדוע שנינו אם נתנו כו' שמשמע שאם לא חלקו חייבים. רש"י.

רבים, הכהן לוקח את חמישה הסלעים אפילו כשחלקו את הנכסים, מפני שהנכסים השתעבדו לכהן בחיי האב[557]. ומדובר כשאין בירושה אלא חמישה סלעים. ולדברי הכל אומרים כרב אסי[558], שהאחין שחלקו בחצי מהירושה נחשבים כיורשים ובחצי מהירושה הם נחשבים כאילו קנו אותה כלקוחות[559] [560]. ולדברי הכל, מלוה הכתובה בתורה[561], כגון פדיון הבן שהתורה חייבה לתתו לכהן, אין לו דין של מלוה הכתובה בשטר אלא היא כמי שלקח חוב מחברו בעל פה[562]. ולדברי הכל, סוברים כמו שאמר רב פפא שמלוה על פה גובה מן היורשים, ואינו גובה מן הלקוחות. ואם כן יוצא שכיון שהיורשים חלקו, אינם יכולים לתת אלא שנים וחצי סלעים, שהכהן אינו נוטל מחלק הלקוחות מפני שמלוה על פה לא גובה מן הלקוחות[563]. וכך נבאר את המחלוקת: רבי מאיר סבר שהתורה צוותה לתת לכהן רק אם יש חמש ולא חצי חמש. ורבי יהודה סבר חמש ואפילו חצי חמש.

רי"א האחים שח' אם יש י' זוז לזה וי' לזה חייבים

שואלת הגמרא, אם הכהן נוטל מחצה לא היה צריך לומר רבי יהודה אומר נתחייבו נכסים, אלא רבי יהודה אומר חייבים. מפני שאינם פטורין לגמרי אלא חייבים לתת לכהן חצי חמש? ועוד קשה, שכן שנינו בברייתא, רבי יהודה אומר

557 ואפילו שחמישה הסלעים הם מלוה על פה בעל חוב גובה מלוה על פה גובה מן היורשים אם יש ירושה כשיעור החוב. רש"י.

558 כאן משמע שלר"מ יש ספק אם יש ברירה או לא כרב אסי. ותימה שר"מ סובר שאין ברירה בהלוקח יין מן הכותים ובמרובה (ב"ק סט:) ובפרק כל הגט (גיטין כה.). ורבא שמעמיד אותם כאן כרב אסי א' בפ' כל הגט (שם כו.) שבין ר' יהודה בין ר"ש סוברים שיש ברירה. ויש לחלק שיש ברירה כשמתנה בפירוש כגון שני לוגין שאני עתיד להפריש, והריני בועלתך על מנת שירצה אבא, וזה גטיך אם מתי. ובכך מתו' הקושיה משמואל שאין לו ברירה בסוף ביצה (דף לו:) בשנים שלקחו בהמה בשותפו. ובמי שאחזו (גיטין דף עה:) דאיתקין שמואל בגיטא דשכיב מרע יש לו ברירה והוי גט בשימות. תוס'.

559 מחצה יורשין ומחצה לקוחות מפני שיש לו ספק אם יש ברירה והם יורשים או אין ברירה והם לקוחות, ולכך מחצה יורשין ומחצה לקוחות. רש"י.

560 אחים שחלקו ובא בעל חוב וטרף חלקו של אחד מהם. רב אמר בטלה מחלוקת שהם יורשים ושמואל אמר ויתר שהם לקוחות הן ושלא באחריות. ורב אסי מסתפק בנכסים הנשארים חלקו רבינו הנכסים נוטל בקרקע וחצי האחר במעות. משום שיש ספק אם כיורשין ונוטל הכל בקרקע או כלקוחות באחריות ויכול לסלקו במעות. ולפירוש זה לא יתכן גירסת רבינו חננאל שגרס בפ' בית כור שלשה אחים. ויש מפרש שנוטל חצי חלקו הראוי לו ורביע חלקו נוטל בקרקע ורביע במעות וחצי חלקו מפסדת משום שאם הוא יורש יש לו ליטול חלק משלם. ואם שלא באחריות יש לו להפסד ונוטל חצי חלקו מספק. ומה שנוטל ספק אם מכח ירושה נוטל ויש לו ליקח הכל בקרקע או מכח דשהוא כלוקח באחריות ונוטל במעות הלכך נוטל מחצה בקרקע דהיינו רביע ומחצה במעות. תוס'.

561 מלוה הכ' בתורה אינה ככתובה כשטר כגון פדיון הבן ה' סלעים שהתורה זיכתה לכהן. רש"י.

562 תוס' כתבו דוקא כמו פדיון הבן וערכין ונזקין וכיוצא בהן שלא נתחייבו אם לא שחייבתו תורה. אבל מלוה על פה אע"ג שכ' (דברים כד) האיש כיון דבלאו הכי פשוט שיש לו לשלם מה שהלווהו. תוס'.

563 אינו דומה לחמשה בקר דשמסיקים (ב"ק דף עא:) אפילו חמשה חצאי בקר אמר רחמנא. שהם תשלומים ויש לו לשלם מה שהוא חייב. אבל כאן התורההטילה עליו מצות חמש סלעים ואינו מקיימה בפחות מחמש. תוס'.

האחים שהם ספק בכורות שחלקו, אם יש עשרה זוז לזה ועשרה זוז לזה חייבים, ואם לא פטורים. ולפי מה שהסבירה הגמרא, הרי גם אם יש רק פחות מעשרה זוז הכהן נוטל מה שימצא, ומדוע שנינו בברייתא שאם לא פטורים? אלא פשוט, שגם רבי יהודה אומר שמהתורה נותן דווקא חמש ולא חצי חמש? אלא הם נחלקו ברב אסי. רבי מאיר סובר שאחים שחלקו הם מחצה יורשים ומחצה לקוחות, ומלוה על פה אינו גובה מן הלקוחות ולכן הם פטורים מלתת לכהן את החצי מחמישה סלעים. ורבי יהודה סובר שאחים שחלקו הם יורשים והכהן נוטל חמישה סלעים. או שרבי יהודה סובר שאחים שחלקו הם מחצה יורשים ומחצה לקוחות, ומלוה על פה גובה מן הלקוחות.

ויש ששנו על הסיפא נתחייבו הנכסים וכולה כל"ק

ויש ששנו את הדברים על הסיפא, במה שאמר רבי יהודה על מי שנולדו לו שני בנים ומת האב, אף אם חלקו כבר נתחייבו הנכסים. ולכאורה יש לברר מתי מת האב, אם לאחר שלשים הרי אף לרבי מאיר נכסיו השתעבדו לפדיון בנו? אלא כשמת בתוך שלשים ומדוע רבי יהודה מחייב כשחלקו, הרי כל אחד מהם יכול לדחות את הכהן? אמר רבי ירמיה, זאת אומרת שני יוסף בן שמעון שהיו בעיר אחת ולקח אחד מהם שדה מחבירו, בעל חוב גובה ממנו. שיאמר לו אם אתה חייב לי אני לוקח את חלקך. ואם השני חייב לי השיעבוד שיש לי על שדהו קדם לך. וכיון שאין ברירה, והאחים שחלקו הם לקוחות הכהן גובה ה' סלעים. ואמר רבא הרי נכסי האדם ערבים לו, ואי אפשר לקחת מהנכסים לפני שתובע את החיב. וכולה כלישנא קמא, ורבי יהודה ורבי מאיר נחלקו בדרב אסי ורב פפא.

משנה

ב' מבכ' ילדו ב' זכר' נותן י' סלעים מת א' בתוך ל' נתן לכהן א' יחזיר ה' לב' אינו מוצ' מידם

שתי נשים של אדם אחד שלא בכרו, וילדו שני זכרים והולדות נתערבו, האב נותן לכהן עשרה סלעים. מת אחד מהן בתוך שלשים יום, אם לכהן אחד נתן יחזיר לו חמש סלעים, מפני שהתברר למפרע שאותו הבן היה נפל ואינו חייב לתת פדיון הבן. ואם לשני כהנים נתן אינו יכול להוציא

מידם. מפני שכל אחד מהם אומר לו שהוא מחזיק בהם בשביל פדיון החי[564]. ואם אחת ילדה זכר ואחת נקבה, או שאחת ילדה זכר ונקבה וחבירתה ילדה זכר, נותן חמש סלעים לכהן, שאותו שעם הנקבה פטור שמא הנקבה יצאת ראשון, והמוציא מחבירו עליו הראיה. שתי נקבות וזכר, או שני זכרים ושתי נקבות אין כאן לכהן כלום, מפני שאפשר לומר שהנקבות יצאו תחלה.

א' בכרה וא' לא וילדו ב' זכרים נותן ה' סלעים מת א' בתוך ל' האב פטור

מי שהיו לו שתי נשים אחת בכרה ואחת שלא בכרה, וילדו שני זכרים נותן חמש סלעים לכהן. מת אחד מהן בתוך שלשים יום האב פטור, מפני שאפשר לומר שבן המבכרת מת. מת האב והבנים קיימים, רבי מאיר אומר אם נתנו עד שלא חלקו נתנו, ואם לאו פטורין. רבי יהודה אומר נתחייבו נכסים[565] [566]. זכר ונקבה אין לכהן כלום, מפני שאפשר לומר שאותה שלא בכרה ילדה את הנקבה ואין כאן בכור.

ב' נשים של ב' אנשים זו"ז נותן מת א' מהם כהן א' מחזיר ב' אין מוציאים מידם

שתי נשים של שני אנשים שלא בכרו, וילדו שני זכרים זה נותן חמש סלעים לכהן וזה נותן חמש סלעים. מת אחד מן הוולדות בתוך שלשים, אם נתנו לכהן אחד יחזיר להם חמש סלעים[567]. אם לשני כהנים נתנו, אינן יכולין להוציא מידם. שכל אחד יאמר אני מחזיק בם בשביל החי, וכל המוציא מחבירו ידו על התחתונה. ילדו זכר ונקבה, האבות פטורין, שכל אחד יאמר לכהן הנקבה היא שלי. והבן חייב לפדות את עצמו. שתי נקבות וזכר או שתי נקבות ושני זכרים, אין כאן לכהן כלום.

שתי נשים של שני אנשים אחת בכרה ואחת שלא בכרה, ילדו שני זכרים, זה שלא בכרה אשתו נותן חמש סלעים לכהן. ואם ילדו זכר ונקבה, אין כאן לכהן כלום.

---

564 תוס' שואלים כיון שאם לא נתן אין זקוק ליתן כשנתן יהיה כתקפו כהן שמוציאין מידו. וכאן ניחא טפי שאין יודע ממי להוציא אבל לקמן קשה במת ביום שלשים שא' ר"ע אם נתן לא יטול ואם לא נתן לא יתן. וי"ל כיון דמתחלה נותן לו בתורת מתנות כהונה אע"פ שאח"כ נתגלה שאם לא נטל לא היה ראוי ליטלו מספק לא מוציאין מידו. וכן בבא באמצע החדש בסוף השואל (ב"מ דף קב:) שאע"ג דבתחלת החדש כולו למשכיר לא ממדמים אותו לתקפו כהן.תוס'.

565 כדין אותו של מעלה משום דרב אסי ורב פפא.

566 צריך צריכותא למה נשנתה מח' ר"מ ור"י בשניהם.תוס'.

567 והאבות יחלקום.

בבא בהרשאה ואין כו' הרשאה על מטלטלין שכפר בהם

שואלת הגמרא, מה ההבדל בין שני כהנים לכהן אחד, הרי גם בכהן אחד שקבל ה' סלעים מכל אחד מהאבות הכהן יכול לדחות כל אחד מהם ולומר אני לא קבלתי את שלך מת אלא את של חברך, ואינך בעל דברים שלי? אמר שמואל, שהמשנה מדברת כשהם באים בהרשאה, כששני האבות כתבו הרשאה זה לזה. ולא קשה ממה שנהרדעי אמרו שאין כותבים 'ארכתא' כלומר הרשאה על מטלטלין, שזה דווקא במטלטלין שכפר בהם משום שנראה כשקר[568], אבל על מטלטלין שלא כפר בהם[569], כותבים הרשאה.

568 תוס' שואלים מה נא' לפי הל"ק במרובה (ב"ק דף ע.) שלא מחלקים בין שכפר ללא כפר. וכן יש להקשות מהמשנה בפ' שבועת העדות (שבועות דף לג:) איש פלוני כהן איש פלוני לוי אבל שם אפשר להעמיד בפקדון לילשנא קמא דנהרדעי שכיון שיכול להקדיש בפקדון כדמוכח יכול להרשות, שטעם אחד להם. ויש לתרץ שמדובר בקרקעות וכרבי שא' לקמן (דף נא.) שפודים בקרקעות כמו שפודים במטלטלין. ועל קרקע כ' אדרכתא ורק על מטלטלין דוקא לא כ' שאינו ברשותו. או שנעמיד כרבי נתן שמדרבי נתן יכול להוציא מידו אם חבירו חייב ואין לו מה לפרוע. או כגון שנתן אחד לחבירו במעמד שלשתן.תוס'.

569 מה שנוהגים עכשיו לכתוב הרשאה אפילו שכפר אומר ר"ת שהטעם שלא כ' לנהרדעי הוא משום דמיחזי כשיקרא כדאמרי' במרובה (ב"ק ע.). ובכתובות (דף פה.) מוכח דלמיחזי כשיקרא לא חיישינן ובמרובה [שם ד"ה אמטלטלין] הארכתי.תוס'.